

CÂTEVA ASPECTE REFERITOARE LA RELAȚIILE DINTRE BISERICĂ ȘI STAT ÎN PERIOADA INTERBELICĂ

ILIE MOLEA

Universitatea „Ștefan cel Mare”, Suceava

E-mail: iliuta.molea@yahoo.com

Some Aspects Concerning the Relations between Church and State in the Interwar Period

(Abstract)*

This article analyzes the relations between Church and State in interwar Romania, in a context marked by fundamental transformations due to the Great Union of 1918 and, through it, the efforts to consolidate the unitary national state. It highlights the main stages of ecclesiastical unification, as well as the normative impact of the 1923 Constitution on the status and organization of the Romanian Orthodox Church. The text addresses the establishment of the Patriarchate in 1925 as an expression of the new ecclesial and political reality, as well as the adoption of the Law on the Organization of the Orthodox Church and the General Law on Cults, acts that shaped the relationship between religious and secular authority. It also analyzes some of the tensions arising from confessional diversity (with an emphasis on the Orthodox view of the Vatican Concordat) and attempts by the state to impose administrative control while maintaining an appearance of religious neutrality. The study summarizes the institutional, legal and symbolic framework in which Church and State coexisted and collaborated in the inter-war period.

Keywords: The Great Unification, Romanian Orthodox Church, unification, symphony, Constitution, Statute of Organization, cults.

(Rezumat)

Articolul de față analizează relațiile dintre Biserică și Stat în România interbelică, într-un context marcat de transformări fundamentale datorate Marii Uniri din 1918 și, prin aceasta, eforturilor de consolidare a statului național unitar. Sunt evidențiate principalele etape ale unificării bisericești, precum și impactul normativ al Constituției din 1923 asupra statutului și organizării Bisericii Ortodoxe Române. Textul abordează înființarea Patriarhiei în 1925 ca expresie a noii realități ecleziale și politice, precum și adoptarea Legii de organizare a Bisericii Ortodoxe și a Legii generale a Cultelor, acte care au modelat raporturile dintre autoritatea religioasă și cea laică. De asemenea, sunt analizate câteva dintre tensiunile iscate de diversitatea confesională

---

* Traducere: Carol-Alexandru Mohr.

(cu accent pe opinia ortodocșilor referitoare la Concordatul cu Vaticanul) și de încercările statului de a impune un control administrativ, menținând totodată o aparență de neutralitate religioasă. Studiul oferă o sinteză a cadrului instituțional, juridic și simbolic în care Biserica și Statul au coexistat și au colaborat în perioada interbelică.

Cuvinte cheie: Marea Unire, Biserica Ortodoxă Română, unificare, simfonie, Constituție, Statut de organizare, culte.

În contextul statelor majoritar ortodoxe, raportul dintre Stat și Biserică a fost, în faza sa inițială, modelat de principiul bizantin al „simfoniei”, care presupunea o cooperare armonioasă între două instituții distincte, unite de apartenența comună a indivizilor atât la comunitatea statală, cât și la cea bisericească. Conform concepției bizantine despre societate, Statul și Biserica reprezentau două ierarhii autonome, coexistente în același spațiu social, împărțășind aceeași credință creștină, societatea fiind condusă politic de către Stat și coordonată spiritual de către Biserică¹. Cu toate că aceste două sisteme ierarhice – cel eclesiastic și cel politic – colaborau îndeaproape, ele nu erau confundate, iar orice încercare de amestecare sau contopire s-a dovedit nocivă din perspectivă istorică. În Imperiul Bizantin, Biserica și-a păstrat autonomia în chestiunile spirituale și disciplinare, chiar dacă a funcționat în cadrul și sub protecția Statului. Cu toate acestea, simfonia nu a presupus niciodată o egalitate deplină între cele două instituții, relația fiind mai degrabă asimetrică, întrucât Biserica își desfășura activitatea în interiorul structurilor statale și își manifesta constant susținerea spirituală pentru conducerea politică².

Așadar, modelul de relaționare dintre Biserică și Stat, așa cum s-a conturat încă din perioada bizantină și a fost asumat în tradiția ortodoxă, presupune o „simfonie asimetrică”, în cadrul căreia Biserica își desfășoară activitatea în interiorul societății organizate politic, adică în spațiul statal. Potrivit învățaturii ortodoxe, Biserica nu este doar o realitate duhovnicească, mistică și sacramentală, ci și o instituție cu dimensiune socială și vizibilă, ceea ce justifică prezența și acțiunea sa în viața publică. Această relație se fundamentează pe un principiu al autonomiei reciproce, dar și pe cooperare limitată, în funcție de condițiile istorice și instituționale specifice. În consecință, modelul ortodox, răsăritean, nu presupune subordonarea unilaterală, ci afirmă o coexistență bazată pe respect și delimitare funcțională între cele două sfere: cea religioasă și cea politică³.

În Europa Occidentală modernă marcată și de apariția altor culte și denomi-națiuni creștine, conceptul de libertate religioasă și aplicarea sa concretă au

---

¹ John Meyendorff, *Byzantine Theology: Historical Trends and Doctrinal Themes*, New York, Fordham University Press, 1979, p. 213.

² *Statutul pentru organizarea și funcționarea Bisericii Ortodoxe Române (text adnotat)* (în continuare se va cita: *Statutul pentru organizarea ...*), București, Editura Institutului Biblic și de Misiune Ortodoxă, 2022, pp. 12–13.

³ Daniel, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, „Importanța cooperării dintre Biserică și Stat în context european”, în Daniel, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, *Omagierea satului românesc și evocarea patriarhilor cărturari: lucrarea Bisericii în societate în anul 2019*, București, Editura Basilica, 2020, pp. 313–317, apud *Statutul pentru organizarea ...*, pp. 13–14.

evoluat în strânsă legătură cu transformările administrative și politice ale statelor naționale. În decursul ultimelor două secole, raporturile dintre Stat și comunitățile religioase au cunoscut forme variate, oscilând între separarea strictă a celor două sfere și identificarea aproape completă a instituției religioase dominante cu structura statală⁴. Între aceste extreme s-a conturat treptat un model intermediar, în care Statul acordă recunoaștere juridică egală tuturor cultelor religioase organizate pe teritoriul său, fără a privilegia anumite confesiuni. Acest tip de reglementare, cunoscut drept *sistemul de culte recunoscute*, a fost inițiat în Franța napoleoniană, spre finalul secolului al XVIII-lea, și a fost ulterior adoptat, cu diverse modificări, de către alte state europene, ținându-se cont de propriile tradiții și contexte sociopolitice⁵.

Începând cu secolul al XIX-lea, cel mai frecvent model de organizare a raporturilor dintre Stat și Biserică în Europa a fost reprezentat de sistemul cultelor recunoscute. Acest model presupune o poziționare declarativ neutră a autorității statale față de religie, în paralel cu acordarea unei recunoașteri juridice oficiale tuturor comunităților religioase prezente pe teritoriul statului, în funcție de criteriile precum ponderea numerică și contribuția socială a acestora⁶.

Menționarea acestor câtorva aspecte introductive nu este întâmplătoare, ele putând fi urmărite și de-a lungul istoriei țării noastre.

Unirea provinciilor românești desăvârșită la data de 1 decembrie 1918 a marcat nu doar istoria României în general, ci și, implicit, istoria Bisericii Ortodoxe Române, evenimentul producând schimbări majore și diverse. Unificarea românilor într-un singur stat presupunea totodată și unificarea lor bisericească, formele de organizare eclezială de până la acea dată diferențiindu-se destul de mult de la o regiune la alta. Se impunea astfel o nouă organizare inclusiv bisericească, adecvată noului context în care se aflau românii.

Astfel, una dintre prioritățile fundamentale care reveneau Bisericii Ortodoxe Române era organizarea sa unitară, sub autoritatea centrală a Sfântului Sinod din București. Unificarea bisericească se impunea atât din punct de vedere eclezial, cât și laic, statal, întrucât structurile de conducere bisericească se diferențiau semnificativ de la o provincie la alta, producându-se dezbinări chiar și de ordin politic și sociocultural. În absența unei reglementări clare a raporturilor dintre Stat și Biserică, a apărut o dublă problemă: pe de o parte, o tendință spre un absolutism ierarhic intern în conducerea bisericească, iar pe de altă parte, o dependență excesivă față de autoritatea statală (a se vedea, în acest sens, situația bisericească din Bucovina caracterizată printr-o „mentalitate ultraierarhistă și tributară împăratului de la Viena”). Această ambiguitate instituțională a produs, în mod inevitabil, o stare de instabilitate și

---

⁴ Acest aspect este observabil și în cazul țării noastre. Cf. Marian Pătru, „Ortodoxii sunt națiunea care alcătuiește statul român național și unitar». Biserica Ortodoxă din Transilvania și modernizarea politică”, în Sorin Radu, Oliver Jens Schmitt (coordonatori), *România interbelică: modernizare politico-instituțională și discurs național*, Iași, Editura Polirom, 2023, p. 274.

⁵ *Statutul pentru organizarea ...*, pp. 15–16.

⁶ *Ibidem*, p. 16.

incertitudine în viața bisericească a epocii, fapt care obliga factorii decizionali să purceadă la o reglementare potrivită a organizării bisericești, precum și a raporturilor dintre Biserică și Statul român⁷.

O organizare potrivită și chiar necesară noului context al țării o regăsim în Biserica Ortodoxă din Transilvania⁸ care, la momentul respectiv, avea la bază Statutul organic al Mitropolitului Andrei Șaguna. Principiile după care se ghida acest Statut erau: autonomia (prin care se urmărea eliminarea ingerințelor politice) și sinodalitatea (conlucrarea dintre clerici și mireni, eliminându-se astfel riscul unui absolutism ierarhic). Astfel, Biserica aparținea tuturor, la bunul mers al acesteia contribuind toți membrii săi: ierarhi, cler și popor⁹.

Trebuie de menționat faptul că la momentul Marii Uniri, Biserica Ortodoxă Română avea deja trei decenii de autocefalie, calitate dobândită oficial încă din anul 1885. În baza acesteia, Biserica avea „dreptul de a-și stabili modul de relaționare cu Statul în care se organizează și funcționează”¹⁰.

Imediat după Marea Unire, clerul ortodox din Transilvania a susținut cu fermitate adoptarea Statutului Organic ca temelie pentru noua organizare a Bisericii Ortodoxe Române. Această solicitare a fost exprimată în mod repetat de către ierarhii și preoții transilvăneni în diverse contexte oficiale: prin memoriul adresat Consiliului Dirigent de episcopul Ioan Papp al Aradului, în 28 ianuarie 1919; prin rezoluțiile Congresului preoțimii ortodoxe din Transilvania (Sibiu, martie 1919); ale Sinodului episcopesc al Mitropoliei Ardealului (Sibiu, aprilie 1919); ale Consistoriului mitropolitan și, ulterior, ale Congresului național bisericesc ardelean (februarie 1920). Aceeași direcție a fost susținută public și de personalități influente, precum Nicolae Iorga, în cadrul intervenției sale la Congresul preoțimii ortodoxe din România desfășurat la București, în septembrie 1919. Adoptarea Statutului șagunian ca bază pentru noua organizare a Bisericii Ortodoxe Române a fost cerută și de către numeroși preoți și teologi transilvăneni (pr. prof. Aurel Crăciunescu din Sibiu, prof. dr. Ioan Lupaș, pr. Gheorghe Ciuhandu de la Arad ș.a.), dorința acestora găsindu-și ecou în repetatele demersuri (memorii, conferințe, cuvântări) întreprinse în acest sens de către Mitropolitul Nicolae Bălan al Ardealului¹¹. Aceste demersuri reflectau dorința unei integrări organizatorice coerente în noul cadru național, prin raportarea la un model deja existent și consacrat în spațiul românesc.

Implementarea Statutului șagunian a provocat numeroase rezerve și chiar opoziții în rândul clerului din Vechiul Regat, în special din partea ierarhilor, a

---

⁷ Preot prof. dr. Mircea Păcurariu, *Istoria Bisericii Ortodoxe Române*, vol. 3, tipărită cu binecuvântarea Preafericitului Părinte Iustin Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, București, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, 1981, p. 389.

⁸ Pentru mai multe detalii referitoare la organizarea bisericească șaguniană, propice noii paradigme a Bisericii Ortodoxe din România întregită, a se vedea: Marian Pătru, „Ortodocșii sunt națiunea care alcătuiește statul român național și unitar». Biserica Ortodoxă din Transilvania și modernizarea politică”, în Sorin Radu, Oliver Jens Schmitt (coordonatori), *op. cit.*, pp. 275–288.

⁹ Preot prof. dr. Mircea Păcurariu, *op. cit.*, p. 389.

¹⁰ *Statutul pentru organizarea...*, p. 15.

¹¹ Preot prof. dr. Mircea Păcurariu, *op.cit.*, p. 390.

cadrelor didactice din instituțiile teologice și a unui segment semnificativ al preoțimii. Motivația consta în reticența acestora față de principiul participării laicilor la conducerea bisericească.

Cu toate acestea, un pas important în direcția unificării și, prin aceasta, a reorganizării bisericești, a fost inițiat în luna mai a anului 1919, când Consistoriul superior bisericesc – alcătuit din membri ai Sfântului Sinod, ai facultăților de teologie din București și Cernăuți, reprezentanți ai mănăstirilor, seminariilor și ai clerului de mir – a demarat lucrările pregătitoare pentru organizarea Bisericii Ortodoxe în noul cadru statal. În acest scop, a fost constituită o comisie compusă din delegați ai tuturor eparhiilor provenite din provinciile unite, care s-a întrunit la Sinaia, între 12 și 15 iunie 1919, sub conducerea mitropolitului Pimen Georgescu, pe atunci președintele Sfântului Sinod. În cadrul acestor lucrări, s-a decis ca viitoarea organizare bisericească unitară să aibă la bază principiile Statutului șagunian. Tot acest demers a fost aprobat în data de 17/30 decembrie 1919 când, în cadrul ședinței solemne a Sfântului Sinod al Bisericii Autocefale Ortodoxe Române, s-a stabilit ca Statutul șagunian să fundamenteze noua Lege de organizare bisericească. A doua zi (18/31 decembrie 1919), episcopul Caransebeșului, dr. Miron Cristea, a fost ales în scaunul de mitropolit primat al Bisericii Ortodoxe Române, funcție vacantă încă din 1 ianuarie a aceluiași an, ca urmare a demisiei mitropolitului Conon Arămescu-Donici. Alegerea unui ierarh transilvănean în cea mai înaltă demnitate bisericească a reflectat voința de întărire a unității ecleziale în noul stat național, cu atât mai mult cu cât Miron Cristea s-a numărat printre membrii delegației transilvănene care prezentase, la București, Actul Unirii din 1 decembrie 1918¹².

În data de 18 septembrie 1920 a fost convocată, la București, așa-numita „Constituantă bisericească” (formată din membrii Sfântului Sinod, profesori de teologie, foștii miniștri de culte și preoți de mir), din componența căreia a fost aleasă o comisie de 15 membri, având menirea de a alcătui un proiect de Statut de organizare și funcționare a Bisericii Ortodoxe Române. În perioada 24 septembrie – 2 noiembrie 1920, comisia desemnată de adunarea constituantă bisericească a redactat un anteproiect de lege privind organizarea Bisericii Ortodoxe Române autocefale. Documentul, deși prezentat ca o inițiativă importantă, suferea din punct de vedere al coerenței și al unității structurale. Cu toate acestea, se preconiza analizarea sa în cadrul Sfântului Sinod. Ministrul Cultelor de la acea vreme, Octavian Goga, dorea promovarea rapidă a proiectului în dezbaterile parlamentară, însă mitropolitul Nicolae Bălan s-a opus, susținând că procesul de unificare bisericească ar trebui să urmeze adoptării noii Constituții a României, în care să fie redate explicit și principiile fundamentale ale organizării bisericești¹³. Prin aceasta, Mitropolitul Nicolae Bălan a urmărit ca proiectul de unificare și organizare să fie ferit de ingerința politicianilor din acea vreme, urmând a se dezbate și perfectă în cadrul Sfântului Sinod.

---

¹² *Ibidem*, pp. 390–391.

¹³ *Ibidem*, p. 391.

Constituția României întregite a fost votată de corpurile legiuitoare și promulgată de șeful statului în luna martie a anului 1923. Aceasta reflecta spiritul liberal al epocii, preluând modele constituționale occidentale, în special cel francez, însă adaptându-le specificului românesc. După Marea Unire, noul stat reîntregit s-a confruntat cu o diversitate confesională sporită, ceea ce a impus necesitatea elaborării unui cadru legislativ adecvat acestei realități. Ca răspuns, autoritățile au optat pentru instituționalizarea așa-numitului sistem al cultelor recunoscute care să reflecte atât pluralismul religios al noii configurații teritoriale, cât și tradiția bizantină a cooperării dintre Stat și Biserică, adaptată la contextul modern¹⁴.

În cadrul dezbaterilor din Senat, mitropolitul Nicolae Bălan a intervenit printr-un discurs semnificativ, în care a susținut cu fermitate necesitatea menținerii autonomiei Bisericii Ortodoxe Române. În viziunea sa, acest principiu reprezenta fundamentul organizării bisericești, garantând dreptul Bisericii de a se conduce potrivit propriilor norme canonice, fără ingerințe din partea autorității seculare¹⁵.

Astfel, Constituția prevedea, în articolul 22, că „Biserica ortodoxă română, fiind religia marelui majorității a Românilor, este Biserica dominantă în Statul român” (alin. 4), rămânând „neatârnată de orice chiriarchie străină” (alin. 5) și urmând a avea „o organizație unitară cu participarea tuturor elementelor ei constitutive, clerici și mireni” (alin. 6). Prin aceste formulări juridice, se evidențiază rolul istoric și identitar al ortodoxiei în definirea naționalității române. În același timp, Constituția asigură „libertatea conștiinței” (alin. 1) și a cultelor, în limitele ordinii publice și ale bunelor moravuri (alin. 2), ceea ce reflecta un echilibru între modelul laic occidental și realitățile confesionale ale României Mari. Se mai stipula, totodată, faptul că principiile fundamentale de organizare ale Bisericii se vor statifica printr-o lege specială (alin. 7), același fapt prevăzându-se și în cazul raporturilor dintre diferitele culte și Stat (alin. 10)¹⁶.

Conform prevederilor menționate, s-a impus nevoia unei legislații speciale care să reglementeze în detaliu funcționarea Bisericii Ortodoxe în cadrul noii realități statale. Astfel, Legea de organizare a Bisericii Ortodoxe Române, alcătuită din 46 de articole, împreună cu Statutul său de funcționare, care cuprindea 178 de articole, au fost adoptate de corpurile legislative ale statului român – în Senat la 24 martie, iar în Cameră în 3 aprilie 1925 – și au fost promulgate oficial în data de 6 mai 1925. Aceste acte normative au oferit un cadru juridic coerent și uniform pentru întreaga Biserică românească, reglementând structura administrativă, competențele ierarhilor, raporturile cu Statul, regimul proprietăților bisericești și formarea clerului.

Legea reafirma autocefalia Bisericii Ortodoxe Române, aceasta fiind Biserica „dominantă în Statul român” (art. 1). Conform dreptului canonic și Constituției

¹⁴ Statutul pentru organizarea ..., p. 17.

¹⁵ Preot prof. dr. Mircea Păcurariu, *op.cit.*, p. 391.

¹⁶ „Constituția României din 1923”, în „Monitorul Oficial”, nr. 282, 29 martie 1923 (textul preluat de pe site-ul https://www.cdep.ro/pls/legis/legis_pck.htp_act_text?id=1517 (09.05.2025)).

țării, „Biserica ortodoxă română își reglementează, conduce și administrează, prin organele sale proprii și sub controlul Statului, afacerile sale religioase, culturale, fundamentale și epitropești” (art. 4, alin. 1), controlul Statului exercitându-se, în mod constituțional, prin Ministerul Cultelor (art. 4, alin. 2)¹⁷.

Statutul, deși asigura autonomia canonică, reafirma în subtext și autoritatea legislativă a Statului, în acord cu idealul interbelic al unui control centralizat asupra tuturor formelor de autoritate din societate. Statutul „reprezenta cea mai complexă și completă formulare de până atunci a modului de organizare și funcționare a Ortodoxiei românești, în care teologia canonică ortodoxă și tradiția eclezială românească erau prezentate legal potrivit sistemului de culte recunoscute”¹⁸.

Statutul prevedea în mod expres că Sfântul Sinod reprezintă „cea mai înaltă autoritate pentru chestiunile spirituale și canonice și for suprem pentru chestiunile bisericești de orice natură” (art. 1), convocarea acestuia efectuându-se după înștiințarea Majestății Sale, Regele (art. 5); ierarhia superioară urma să fie confirmată de Stat (în principal, de către Rege – art. 12), iar salarizarea clerului depindea, într-o oarecare măsură și de bugetele publice, remunerațiile acestuia fiind completate de către stat conform statutului funcționarilor publici (art. 21); pentru îndeplinirea misiunii sale religioase, culturale și filantropice, s-a hotărât înființarea unui fond general bisericesc (art. 23), de administrarea căruia avea să se ocupe o Eforie a Bisericii (art. 24), ale cărei necesități vor fi și în grija Statului român prin Ministerul Cultelor (art. 25). O altă prevedere importantă este cea referitoare la învățământul religios care, „pentru elevele și elevii de religie ortodoxă în școlile primare, secundare și profesionale, publice și particulare, este obligator și se va preda sub controlul Bisericii și al Ministerului Instrucțiunii, potrivit legilor” (art. 33)¹⁹. Aceste câteva aspecte subliniază caracterul simbiotic, complementar, al relației dintre cele două instituții.

Un punct culminant în afirmarea statutului național al Bisericii Ortodoxe a fost atins tot în anul 1925, prin ridicarea Mitropoliei Ungrovlahiei la rang de Patriarhie, eveniment ce a marcat consacrarea deplină a autocefaliei și a prestigiului Bisericii Ortodoxe Române.

Necesitatea înființării Patriarhiei Ortodoxe Române se fundamenta, în primul rând, pe rolul istoric jucat de Biserica și poporul român în susținerea vieții ortodoxe din spațiul balcanic și oriental, în special în perioadele de ocupație otomană, când sprijinul material și solidaritatea religioasă ale românilor au contribuit semnificativ la menținerea unor centre bisericești aflate în dificultate. În al doilea rând, după încheierea Primului Război Mondial și realizarea unității naționale, prestigiul internațional al României s-a amplificat, ceea ce a oferit cadrul simbolic și

¹⁷ „Lege pentru organizarea Bisericii Ortodoxe Române”, în „Monitorul Oficial”, nr. 97, 6 mai 1925, p. 4994.

¹⁸ Paul Brusnawski, „Contribuții cu privire la evoluția Bisericii Ortodoxe Române sub impactul *Legii și Statutului de organizare* din 6 mai 1925”, în *File de istorie. Prețuire și recunoștință Părintelui Profesor Mircea Păcurariu*, Cluj-Napoca, Sibiu, Presa Universitară Clujeană / Ed. Andreiană, 2012, pp. 409–472, apud *Statutul pentru organizarea ...*, p. 18.

¹⁹ „Lege pentru organizarea Bisericii Ortodoxe Române”, în „Monitorul Oficial”, nr. 97, 6 mai 1925, pp. 4995–4996.

instituțional favorabil recunoașterii unei autorități bisericești superioare²⁰, corespunzătoare noii poziții a statului român în lumea ortodoxă²¹.

Actul de înființare a Patriarhiei Române este sugestiv în exprimarea relației dintre Stat și Biserică, arătând că suveranitatea politică trebuie să fie continuată sau desăvârșită prin cea bisericească, aceasta fiind dependentă de prima.

Sfântul Sinod a luat în dezbateră problema înființării Patriarhiei în ședința sa din 4 februarie 1925, în cadrul căreia Mitropolitul Nectarie Cotlarciuc al Bucovinei a citit propunerea de înființare a Patriarhiei (întocmită de către Mitropolitul Pimen Georgescu), iar episcopul Vartolomeu Stănescu al Râmnicului-Noul Severin a citit Actul de înființare a Patriarhatului ortodox român. La eveniment a participat și Ministrul Cultelor de atunci, istoricul Alexandru Lapedatu, care a arătat că înființarea Patriarhiei reprezintă „o necesitate de ordin național”²². Se poate observa, așadar, împreună-lucrare a celor două instituții defnitorii pentru istoria României (Biserica și Statul).

Inițiativa ridicării Bisericii Ortodoxe Române la rang de Patriarhie a fost dezbătută în Senat în data de 12 februarie 1925, iar câteva zile mai târziu, în 17 februarie, în Camera Deputaților. Propunerea a beneficiat de un sprijin larg în ambele foruri legislative, fiind adoptată cu o majoritate covârșitoare: 89 de voturi pentru și doar 2 împotriva în Senat, respectiv în unanimitate în Cameră, cu 156 de voturi favorabile. Promulgarea Legii de înființare a Patriarhiei (în 5 articole) a avut loc în data de 23 februarie 1925, fiind publicată două zile mai târziu (25 februarie 1925) în „Monitorul Oficial”, sub titlul: „Lege pentru ridicarea Scaunului arhiepiscopal și mitropolitan al Ungrovlahiei, ca primat al României, la rangul de Scaun patriarhal”. Prin acest act, „Scaunul Arhiepiscopal și Mitropolitan al Ungro-Vlahiei se ridică, ca Primat al României, la rangul de Scaun Patriarhal” (art. 1), Mitropolitul Miron Cristea devenind primul Patriarh al Bisericii Ortodoxe Române (art. 2). Un aspect sugestiv pentru subiectul de față îl reprezintă articolul 4 din această lege, articol care reglementa modul alegerii și confirmării viitorului patriarh: alegerea va ține cont de un regulament special întocmit de către Ministerul Cultelor în acord cu Sfântul Sinod (art. 4, alin. 2), iar „confirmarea alegerii o face, la propunerea Sf. Sinod și a guvernului, Maiestatea sa Regele, care va da apoi investitura, potrivit datinelor țării pentru capii Bisericii ortodoxe române” (art. 4, alin. 3)²³.

Alegerea ca Patriarh a Mitropolitului Miron Cristea a fost o alegere cu un conținut simbolic și strategic, având în vedere rolul său în unificarea bisericească și participarea sa activă la construcția statului național. În același timp, acest act a reafirmat poziția Bisericii Ortodoxe ca instituție fundamentală a vieții publice interbelice, cu rol primordial inclusiv în plan socio-politic.

---

²⁰ Arhim. Tit Simedrea, *Patriarhia Românească. Acte și documente*, București, Tipografia Cărilor Bisericești, 1926, p. 11.

²¹ Preot prof. dr. Mircea Păcurariu, *op.cit.*, p. 392.

²² *Ibidem*, pp. 393–394. A se vedea și Gheorghe I. Moiescu, „Un pătrar de veac de la înființarea Patriarhiei Române”, în „Glasul Bisericii”, anul IX (1950), nr. 3, pp. 42–50.

²³ „Lege pentru ridicarea Scaunului arhiepiscopal și mitropolitan al Ungrovlahiei, ca primat al României, la rangul de Scaun patriarhal”, în „Monitorul Oficial”, nr. 44, 25 februarie 1925, pp. 1921–1922.

Tot în această perioadă, autoritățile române au urmărit reglementarea relațiilor cu Biserica Romano-Catolică, ale cărei structuri erau influente mai ales în Transilvania, Banat și Moldova. În acest sens, în data de 10 mai 1927 a fost semnat Concordatul cu Vaticanul (de către Vasile Goldiș-ministru al Cultelor, din partea României, și de către cardinalul Gasparri, din partea Vaticanului, în speță, a papei Pius XI) prin care se stabilea regimul juridic al Bisericii Catolice în România. Concordatul prevedea recunoașterea liberă a organizării interne a Bisericii Catolice, garantarea proprietăților acesteia, libertatea educațională confesională, precum și dreptul de a întreține relații directe cu Sfântul Scaun. În schimb, Vaticanul accepta implicarea autorităților române în procesul de numire a ierarhilor – condiționată de cetățenia română și jurământul de loialitate față de stat.

Cu toate că, din perspectivă diplomatică și confesională, în accepțiunea semnatarilor, Concordatul a urmărit să ofere o soluție de echilibru într-o societate pluralistă, acest tratat a fost perceput, în numeroase cercuri ortodoxe, ca o cedare de suveranitate în favoarea unei puteri străine (privilegiată chiar prin acest Concordat – a se vedea, de pildă, situația „patrimoniului sacru” trecut în posesia Bisericii Catolice, relația directă a părților constitutive bisericesti cu Vaticanul, în condițiile în care celelalte culte nu beneficiau de acest drept ș.a.), aspect făcut posibil de către oamenii de stat din acele timpuri²⁴, mulți dintre aceștia de confesiune catolică (Regele Ferdinand, ministrul Vasile Goldiș, Iuliu Maniu ș.a.)²⁵.

Pentru a întregi cadrul legislativ și pentru a răspunde provocărilor confesionale ale unei societăți eterogene, în anul 1928 a fost promulgată Legea generală a Cultelor (practic, prin această Lege – nr. 54 din 22 aprilie 1928 – se introducea, oficial, în România, sistemul de culte recunoscute)²⁶. Prin intermediul acesteia, se stabilea regimul juridic aplicabil tuturor cultelor recunoscute de stat, consfințind principiul libertății religioase (art. 1) și reglementând condițiile de recunoaștere legală, cadrul de funcționare, situația învățământului confesional (art. 15) și altele (art. 3, 6, 7, 8, 9). Legea stipula că fiecare cult este liber să-și administreze treburile interne, dar sub rezerva respectării ordinii publice și a legislației în vigoare (art. 11, 12). Ea impunea un sistem de supraveghere și aprobare din partea Statului în ceea ce privește numirea liderilor religioși, utilizarea fondurilor și altele (art. 21, 25, 26, 31, 34, 35).

Astfel, Legea din 1928 recunoștea existența unui număr de nouă culte religioase „istorice”, cu personalitate juridică și, prin aceasta, având drept de

---

²⁴ Au existat totuși voci din rândul politicianilor vremii care s-au opus proiectului de Concordat, printre aceștia numărându-se Octavian Goga. Cf. Onisifor Ghibu, *Nulitatea Concordatului dintre România și Sf. Scaun*, Cluj, 1935, pp. 11–12.

²⁵ Pentru mai multe detalii, a se vedea: Sergiu Tomescu, *Concordatul României cu Vaticanul. Câteva aspecte ale relațiilor României cu Vaticanul și situația Bisericii în perioada 1918–1928*, pp. 98–110 (<https://www.revistateologica.ro/wp-content/uploads/2018/02/vatican.pdf>, 20.05.2025); Ioan N. Floca, *Din istoria dreptului românesc (III) – Concordatul, act diplomatic în slujba acțiunii catolice*, Sibiu, Editura Polsib, 1993; Valeriu Anania, *Pro Memoria – acțiunea catolicismului în România interbelică*, București, Editura IBMBOR, 1993.

²⁶ *Statutul pentru organizarea ...*, pp. 17–18.

funcționare legală (art. 21)²⁷. Dintre acestea, Biserica Ortodoxă Română și Biserica Română Unită cu Roma (Greco-Catolică) ocupau un loc dominant, atât prin numărul de credincioși, cât și prin vechimea și influența lor în spațiul românesc.

Această Lege reflecta voința autorităților interbelice de a menține un control ferm asupra vieții religioase, într-o societate în care națiunea și autoritatea politică trebuiau consolidate. Menționăm și faptul că au existat numeroase nemulțumiri și vociferări provenite din partea ortodocșilor (și nu numai) care se considerau încă o dată nedreptățiți²⁸, Legea favorizându-i mai degrabă pe catolici²⁹ (multe dintre prevederile Concordatului, deși încă neratificat, fiind introduse în acest act), precum și pe alte denominațiuni creștine³⁰.

Redăm, în continuare, un rezumat al câtorva articole selectate din Lege, sugestive în reliefarea relației dintre Stat și Biserică în perioada interbelică.

În virtutea acestei legi³¹, Statul garantează libertatea și protecția tuturor cultelor recunoscute, în măsura în care activitatea acestora nu contravenea ordinii publice, bunelor moravuri sau legislației în vigoare (art. 1).

Autoritatea religioasă a cultelor era limitată teritorial la granițele statului român, iar orice jurisdicție externă exercitată de instituții religioase străine pe teritoriul național era interzisă (art. 8). Organizațiile religioase istorice, structurate conform tradiției și statutelor proprii (parohii, mănăstiri, eparhii, mitropolii etc.), dobândeau statut de persoane juridice (art. 11), având dreptul de a-și gestiona în mod autonom treburile interne, în conformitate cu statutele aprobate de Stat (art. 12).

Cultelor li se recunoștea dreptul de a înființa instituții proprii pentru formarea clerului. În aceste unități de învățământ teologic, programa era stabilită de autoritatea religioasă competentă, însă cu obligativitatea includerii unor discipline precum Limba română, Literatura națională, Istoria și Constituția, în acord cu Ministerul Cultelor și Ministerul Instrucțiunii Publice. Scopul era asigurarea unei formări teologice coerente și complete, fără a fi afectat caracterul moral și religios al instituției (art. 15).

---

²⁷ Cultele recunoscute prin Legea din 1928 sunt: cultul ortodox, cultul român greco-catolic (unit), cultul catolic (de rit latin, grec-rutean și armean), cultul reformat (calvin), cultul evanghelic-luteran, cultul unitarian, cultul armean-gregorian, cultul mozaic (cu diferitele sale rituri), cultul mohamedan. Cf. „Lege pentru regimul general al Cultelor”, în „Monitorul Oficial”, nr. 89, 22 aprilie 1928, pp. 3608–3609.

²⁸ Câteva dintre aceste animozități sunt redată, punctual, de către Lucia Victor Babescu (membră fondatoare a Societății Ortodoxe Române din Arad), într-un articol publicat în revista oficială a Eparhiei Ortodoxe a Aradului. Cf. Lucia Victor Babescu, „Legea cultelor în Senat”, în „Biserica și școala. Revistă bisericească-culturală. Organul oficial al Eparhiei Ortodoxe Române a Aradului”, anul LII, nr. 14–15, Arad, 8 aprilie 1928, pp. 1–6.

²⁹ A se vedea, de pildă, art. 7 din Lege, care prezintă o prevedere specială referitoare la relația dintre Stat și cultul catolic (acesta depinzând, în multe aspecte, direct de Vatican): „Nici un cult nu poate avea relațiuni de dependență cu vreo autoritate sau organizație bisericească din străinătate, afară de cele impuse de principiile lui dogmatice și juridico-canonice. Relațiunea dintre Stat și cultul catolic – singurul în țară cu asemenea dependență – vor putea fi stabilite printr-un acord special, care va fi supus Corpurilor legiuitoare pentru aprobare”.

³⁰ Preot prof. dr. Mircea Păcurariu, *op.cit.*, p. 405.

³¹ „Lege pentru regimul general al Cultelor”, în „Monitorul Oficial”, nr. 89, 22 aprilie 1928, pp. 3607–3612.

În plan ceremonial, toate cultele erau obligate să participe la manifestările oficiale ale Statului și la solemnitățile Familiei Regale, în condițiile stabilite prin regulament (art. 18). În ceea ce privește statutul civil al persoanei, actele de stare civilă rămâneau în competența exclusivă a autorității civile, binecuvântarea religioasă fiind permisă doar ulterior întocmirii actului legal (art. 20).

Numirea conducătorilor cultelor – mitropoliți, episcopi, superintendenți etc. – era condiționată de aprobarea regală, pe baza unei recomandări a Ministerului Cultelor, și de depunerea unui jurământ de fidelitate față de Suveran și de supunere față de Constituție și legile țării (art. 21).

Statul își păstra dreptul de control asupra activității tuturor cultelor, acest drept fiind exercitat prin Ministerul Cultelor. Instituțiile religioase aveau obligația de a pune la dispoziția acestui minister, sau a reprezentanților desemnați, documentele oficiale și informațiile solicitate (art. 25). Totodată, orice ordine sau instrucțiune transmisă de autoritățile religioase către cler sau credincioși, în măsura în care avea caracter public, trebuia comunicată și Ministerului care putea interveni în cazurile în care conținutul acestor dispoziții era contrar interesului public, moralei sau siguranței statului (art. 26).

În ceea ce privește sprijinul financiar, sumele alocate de la bugetul de stat erau stabilite în funcție de numărul credincioșilor români, situația materială a cultului și nevoile sale reale (art. 31). Cultele care beneficiau de subvenții erau obligate să țină evidențe contabile conforme cu normele instituțiilor autonome, aflate sub controlul Ministerului Cultelor și al Ministerului Finanțelor, pe baza unui regulament special (art. 34).

Toate numirile de personal clerical sau administrativ în posturi finanțate de Stat trebuiau comunicate în mod oficial autorității competente (art. 35). De asemenea, Legea prevedea că bunurile aparținând cultelor dispărute reveneau de drept Statului (art. 37).

Comunicarea dintre instituțiile religioase și autoritățile publice trebuia să se desfășoare exclusiv în limba română (art. 40).

Odată cu intrarea în vigoare a Legii, toate cultele recunoscute aveau obligația de a-și armoniza statutele de organizare cu noile prevederi legale, în termen de un an de la publicarea regulamentului de aplicare. Aceste statute urmau să fie înaintate Ministerului Cultelor pentru aprobare și confirmare prin decret regal, emis în urma deliberării Consiliului de Miniștri (art. 51).

În final, Legea preciza că dispozițiile menționate se aplicau și Bisericii Ortodoxe Române întrucât acestea nu contraveneau legislației speciale de organizare specifică acesteia (art. 52).

Astfel, cu toate ostilitățile și împotrivirile apărute pe parcurs, se poate spune că relațiile dintre Biserică și Stat în România interbelică s-au construit pe un model de colaborare instituțională și control reciproc, în care Biserica a fost recunoscută ca un partener esențial în întărirea identității naționale și a unității statale³², dar a

---

³² Pentru mai multe detalii referitoare la „rolul Bisericii de luptătoare națională și apărătoare a ideii naționale”, a se vedea: George Enache, „Rolul și misiunea Bisericii Ortodoxe în România interbelică” (<https://ziarullumina.ro/actualitate-religioasa/documentar/rolul-si-misiunea-bisericii-ortodoxe-in-romania-interbelica-197748.html>, 22.05.2025).

fost, totodată, în multe cazuri, subordonată reglementărilor și intereselor statului modern. Constituția din 1923, Concordatul cu Vaticanul, Legea Cultelor din 1928 și legislația organizării Bisericii Ortodoxe (Legea și Statutul pentru organizarea Bisericii Ortodoxe Române) au fost instrumente juridice esențiale prin care această relație a fost reglementată și consolidată. Deși în aparență se proclama o distanțare între sfera religioasă și cea politică, realitatea istorică a evidențiat o interdependență complementară, specifică unei perioade în care naționalismul, tradiția și modernitatea coexistau într-un echilibru fragil, dar determinant pentru evoluția ulterioară a României.

BIBLIOGRAFIE

1. „Constituția României din 1923”, în „Monitorul Oficial”, 1923.
2. „Lege pentru organizarea Bisericii Ortodoxe Române”, în „Monitorul Oficial”, 1925.
3. „Lege pentru regimul general al Cultelor”, în „Monitorul Oficial”, 1928.
4. „Lege pentru ridicarea Scaunului arhiepiscopal și mitropolitan al Ungrovlahiei, ca primat al României, la rangul de Scaun patriarhal”, în „Monitorul Oficial”, 1925.
5. Anania, Valeriu, *Pro Memoria – acțiunea catolicismului în România interbelică*, București, Editura IBMBOR, 1993.
6. Babescu, Lucia Victor, „Legea cultelor în Senat”, în *Biserica și școala. Revistă bisericească-culturală. Organul oficial al Eparhiei Ortodoxe Române a Aradului*, anul LII, nr. 14–15, 8 aprilie 1928.
7. Enache, George, „Rolul și misiunea Bisericii Ortodoxe în România interbelică”, <https://ziarullumina.ro/actualitate-religioasa/documentar/rolul-si-misiunea-bisericii-ortodoxe-in-romania-interbelica-197748.html>.
8. Floca, Ioan N., *Din istoria dreptului românesc (III) – Concordatul, act diplomatic în slujba acțiunii catolice*, Sibiu, Editura Polsib, 1993.
9. Ghibu, Onisifor, *Nulitatea Concordatului dintre România și Sf. Scaun*, Cluj, 1935.
10. Meyendorff, John, *Byzantine Theology: Historical Trends and Doctrinal Themes*, New York, Fordham University Press, 1979.
11. Moiescu, Gheorghe I., „Un pătrar de veac de la înființarea Patriarhiei Române”, în „Glasul Bisericii”, anul IX, nr. 3, 1950.
12. Păcurariu, Preot prof. dr. Mircea, *Istoria Bisericii Ortodoxe Române*, vol. 3, București, 1981.
13. Simedrea, Arhim. Tit, *Patriarhia Românească. Acte și documente*, București, Tipografia Cărților Bisericești, 1926.
14. Sorin Radu, Oliver Jens Schmitt (coordonatori), *România interbelică: modernizare politico-instituțională și discurs național*, Iași, Editura Polirom, 2023.
15. *Statutul pentru organizarea și funcționarea Bisericii Ortodoxe Române (text adnotat)*, București, Editura Institutului Biblic și de Misiune Ortodoxă, 2022.
16. Tomescu, Sergiu, *Concordatul României cu Vaticanul. Câteva aspecte ale relațiilor României cu Vaticanul și situația Bisericii în perioada 1918–1928* (<https://www.revistateologica.ro/wp-content/uploads/2018/02/vatican.pdf>).